

Leerzaam Vermaak Samenvatting

Keetje Hodshon ontmoet haar vriendin Elisabeth Crommelin (Betje) in de kleine schouwburg van het toneelgezelschap Leerzaam Vermaak. Ze bekijken een toneelstuk van Pieter

Langendijk: Het wederzijds huwelijksbedrog

Keetje krijgt een inzinking door gedachten over het huwelijk en over vroegere aanzoeken.

Ze vertelt het kleine drama van haar enige onwaarachtige rol aan Betje.

Dit verhaal brengt een gezelschap van familie en vrienden van Keetje bij een herberg tijdens een avontuurlijk reisje naar Kleef. In deze enige herberg in het stadje Goch is geen plaats meer. Door vertraging en invallen van het donker is verder reizen niet mogelijk en moet de nacht in de koets worden doorgebracht. Als iedereen slaapt doet Keetje aan nicht Johanna van Styrum een bekentenis....

Personages

Catharina Hodshon (Keetje)	rijke bewoonster van een stadspaleis
Johanna van Styrum (Hansje)	nichtje van Catharina
Jan van Styrum	zwager van Catharina
Willem van Vollenhoven	broer van Johanna
Maria van Styrum (Marie)	zuster van Jan
Elisabeth Crommelin (Betje)	vriendin van Catharina
Krelis	koetsier

Leerzaam Vermaak

Scene 1

De ingang van de Toneelzaal

(Keetje komt op door een deur achter in de zaal, even later Betje van een andere kant.
Ze snellen op het tussenpad naar elkaar toe, omhelzen)

Keetje: Mijn lieve vriendin, Juffrouw Crommelin,..lieve Betje

Betje: Juffrouw Hodshon, , lieve Keetje, wat een vreugde U te zien..
(ze lopen gearmd naar voren)

Keetje: Hoe gaat het, mijn lieve,..U ziet er goed uit...

Betje: Dank U, mijn lieve, U straalt als nooit tevoren..
Maar vertel..vertel hoe het met U gaat..En met Uw huis

Keetje: Goed, heel goed, ik geniet van mijn huis, van alles, van alles wat ik doe..

Betje: Ik zie het, U komt vaak in deze schouwburg,..

Keetje: Leerzaam Vermaak..

Betje: Zo is het. Maar verder, ik hoor dat U zo veel ontvangt, ik bezocht U al weken niet thuis. Bij Uw volgende jour kom ik beslist. Nee, ik kom eerder..

Keetje: Niets zal mij liever zijn

Betje: Ah, zie eens ze zijn al aan het spelen....

Wacht, laten we kijken

(ze volgen het spel op het toneel)

Keetje: Wat een drukte,..welk stuk zou het zijn?

(stil spel)

(Op de achtergrond van het toneel worden de scènes 7,8 en 9 gespeeld uit *Het wederzijds huwelijksbedrog* van Pieter Langendijk. Charlotte, meisje van verarmde adellijke familie komt gealarmeerd in de herberg binnenrennen roepende dat haar parelsnoer is gestolen. Wijst op haar hals. Haar dienstmeid Klaar komt aansnellen, wenkt naar het publiek: dat is vals. De waard komt met een bezem en zet de achtervolging in. Houdt de dief. De “graaf”verarmde edelman Lodewijk komt aansnellen. Charlotte wijst: hij is een andere straat in. Lodewijk rent haastig in die richting..)

Johanna: Ah, ik zie het, ik denk dat ik het weet

Keetje: Wat zou het zijn?

Betje: Ik herken het, ik zag het nog in Amsterdam vorig jaar, ...Het wederzijds huwelijksbedrog..

Keetje: Foei..., een klucht, , alweer Pieter Langendijk

Betje: Maar mijn lieve Juffrouw Hodshon, het is echt vermakelijk, en heel leerzaam,..wilt U het stuk zien?

Keetje: Nee, dank U, ik heb er geen behoefte aan, laten we even gaan zitten, in de foyer...

Betje: Ach kom, lieve, het hele stuk hoeft niet , een klein stuk, ze spelen zo goed..

Keetje: Als U het wilt,.. waar zullen we gaan zitten?

Betje: Graag vooraan, daar is het indringend,..en goed te zien,
(Ze gaan op de voorste rij in de zaal zitten, kijken naar het toneel)

(stil spel gaat over in gesproken spel)

Charlotte: (komt aansnellen): Zijn ze achterhaald, mijnheer?

Lodewijk: 't Moeit mij, mejuffer, neen. 'k Heb alles aangewend, maar ach, het is verloren. De dieven zijn te ver vooruit en niet wel op te sporen.

Charlotte: Zwijg stil. Mijnheer, 't is maar een bagatel, niet waardig dat ik mij om zulk een zaak ontstel. De schrik was 't allermeeest. Ik ben mijnheer, voor zoveel moeite, geobligeerd.

Lodewijk Neen, schone juffer, 'k hou mij daardoor zo geëerd, dat uw bevelen mij voor wetten zullen strekken. Uwe ogen, die mijn hart tot zuiv're liefde wekken door hunne aanlokkigheid, zijn van zo grote kracht, dat ik moet buigen voor de min en hare macht.

Charlotte Mijnheer, de vleierij is nu zo algemeen, dat 't dwaasheid wezen zoude mijzelf te vleien met die ijdele gedachten dat ik iets schoons bezit. Maar 'k kon niet anders wachten van u, want 'k zie u aan voor ene hoveling, die 't vleien eigen is. Mijn schoonheid is gering.

Lodewijk: Ik ben een hoveling, 't is waar, maar zeer verscheien van aard als andere: En weest verzekerd, dat al 'tgeen ik zeg.....niet spruit dan uit een zuiv're min.Het liefelijk geluid....

Keetje (tegen Betje): nee..nee, ..hou op..
(spreekt door de laatste tekst heen)

Betje: Lieve Keetje, wat gebeurt er?

Keetje (staat op, in tranen): Ik kan het niet...ik kan het niet langer aanzien...
(het spel gaat weer stil nog even door, Lodewijk dringt aan, Charlotte maakt afwerende gebaren, daarna gaan de spelers onopvallend af)

Betje: Kom lieve, we gaan, wees stil, we gaan deze kant op..
(neemt haar bij de arm, ze lopen weg naar L opzij en naar achteren in de zaal)

Keetje: Bet, ..ik voel me niet wel,.. ik wil even rustig zitten,

Betje: Ja, in de foyer, even kijken,..daar kunnen we rustig zitten, ..deze kant op..
(ze lopen rond naar R voor en gaan op een bank terzijde R op het podium zitten)
U houdt toch wel van toneel? Ook al speelt U het niet?

Keetje: Ik kan niet spelen, helemaal niet. ..het is mijn aard niet...

Betje: Echt niet?, ik dacht zo...aan al die aanzoe....

Keetje: Een keer maar,.. een keer heb ik een rol gespeeld...dat weet U

Betje: Zou ik dat weten? Wanneer was het?

Keetje: Onze reis, het tourtje naar Kleef, in de koets, ik heb me zo laten gaan,..het was vreselijk

Betje: Was het zo vreselijk? Ik heb er niets van gemerkt..

Keetje: Misschien niet, nee, U heeft geslapen, en nog eens geslapen, uren..

Betje: Zo ben ik, vertel me hoe het was, vertel het me..

Keetje: Het was die avond bij de herberg van Goch..het was...

Scene 2

Een koets bij een herberg in het stadje Goch

(Keetje en Betje zijn R blijven zitten, het toneel beeldt de binnenzijde van een koets uit met wederzijds een bank met drie zitplaatsen. Aanduiding ramen, deur.

Links voor zit Johanna, daarnaast Jan, rechts-midden Maria, daarachter Willem)

Marie: Wat een ontzettende avond, wat is dit hier voor vreselijk oord?

Hansje: Ze noemen het hier Goch... lieve Marie, mensenlief, wat is het hier een leeggelopen modderpoel

Jan: Altijd beter dan de Weseler Heide..allemachtig, was dat dwalen? Waar is die muilezel van een koetsier, met z'n lege rooie kop. Die man kan nog geen minuut richting houden.

Marie: Hij is naar de herberg, hij kijkt of er plaats is..

Jan: Natuurlijk is er plaats in dit rampzalige gat. Maar vraag niet hoe. Wantsen en kakkerlakken slapen overal.

Johanna: Kom Jan, het is al laat, het is stikdonker. Mijn ogen hebben wegen als rolluiken...
Ik zoek een rechtschapen bed..
(koetsier komt op)

Jan: Vooruit maar, een hemelbed... Wacht, ik hoor wat, daar is de koetsier....
Wel Krelis, zeg het, wat heb je gevonden?

Krelis: Goed, mijnheer, ze hebben nog wat voor het hooggeëerde gezelschap bewaard

Jan: Man, wat bedoel je?

Krelis: U hoogedele kunt nog wat eten

Jan: Dat hoeft nu niet meer, het zal waarachtig niet beter zijn dan in die stinkende gelagkamer vanavond. Wel,. Hebben ze slaappleatsen voor ons? Kun je de boel uitpakken?

Krelis: Ja..eh, ja Heer, er zijn nog twee slaappleatsen. Verder is de herberg vol.
En mijnheer...eh...

Jan: Zeg het maar, Krelis

Krelis: In Kleef, in de stad zijn veel herbergen..

Willem: Hoe ver is dat van hier, Krelis?

Krelis: Nog een kleine twee uur gaans mijnheer,...en de weg is vol modder en kuilen, en het nu te donker..

Jan: Wel ja, dat kan er nog wel bij..man kom mee, terug naar die waard, ik wil hem zelf spreken...(Jan en Koetsier af)

Marie: Nou, daar zitten we, ..maar gelukkig wordt mijn hoed nu niet nat.

Willem: (hoestend): Ik maak mij zorgen, de rillingen lopen over mijn rug. Waar blijven onze juffrouwen toch? Misschien zijn gevallen en doornat..

Johanna: Niet zo bezorgd, daar komen ze al, ietsje doorlopen ogen, dat is alles..
(Keetje en Betje komen van hun plaats van rechts)

Marie: Lieve hemel, waar bent U zo lang geweest?

Betje: We hebben ons vertreden, heel vertrouwd, het viel mee, onder hoge bomen is het droog. Kan ik weer op mijn oude plaats gaan zitten?
(Willem stapte uit en komt de dames tegemoet, hij helpt Betje instappen, ze gaat zitten in de koets links achter, Willem biedt ook Keetje wat stuntelig de hand, maar die wuift ze weg, ze blijft naast de koets staan),

Keetje: Nou, het was wel vermoeiend, ik moet bijkomen,..waar kunnen we slapen?

Willem: Onder de hemel, als dat het dak van een koets is..

Johanna: Kom lieve neef, we horen maar niets, ga eens kijken hoe ver het is

Willem: Ik kijk niet, ik hou niet van herbergen,.. en ik voel me niet sterk genoeg..

Johanna: Ja neef Willem, we weten het...ach, wie zien we daar komen
(Jan komt op, gevolgd door de koetsier)
Wat is er voor nieuws?

Jan: Slecht nieuws, lieve dames, geen plaats meer in de herberg..ik heb het gezien, misschien maar goed ook, het lijkt er meer op een stal..

Marie: Ik wil een os en een ezel..

Johanna: Geef mij maar de ware Jozef (legt een hand op Jan, arm)... Jan, vertel eens, wat nu,.. wat gaan we doen? Gaan we verder?...

Jan: We gaan verder, maar niet nu. We zullen in de koets moeten blijven vannacht, noem het maar slapen..In elk geval tot het licht wordt
(kreten door elkaar)

Marie: Hoera, een gezellig idee.. wat knus..

Willem: Nee, ontzettend, wat een ellende, waarom nou dit weer?
(hoestend) Ik verdraag dit niet, het slaat op mijn borst..

Johanna: Borst vooruit, waarde neef, we zullen ons er door moeten slaan

Marie: Goed zo lieve nicht, ik slaap overal. Als het echt niet anders kan, geef mij maar een schouder, en een deken

Keetje: Hoe vreselijk is dit alles, wat heb ik U aangedaan met deze reis

Jan: Lieve nicht Catharina, het is ons een hoge eer. Geliefd gezelschap, gaat U allemaal zitten, installeer U, ik laat dekens komen....
Krelis,.. Waar hangt die koetsier nu weer uit? Krelis...

Krelis: (komt op): Ja mijnheer

Jan: Krelis, de dames en heren blijven in de koets tot het daglicht, daarna gaan we verder naar Kleef.

Krelis: Maar mijnheer...

Jan: Jij en je knecht houden de wacht op de bok. Zorg dat gespuis uit de buurt blijft... en breng ons dekens..

Krelis: Ja mijnheer (af)

Jan: Ik blijf op mijn oude plaats naast mijn lieve zusje.

Johanna: Ha, nicht Keetje tegenover mij
(Ze zoeken allen hun plaatsen, bewegen wat door elkaar)

Krelis: (komt weer op): de dekens, mijnheer..

Jan: Goed Krelis, deel ze maar uit,
(allen installeren zich, Betje gaat half liggen in de L hoek)
(Krelis gaat daarna onopvallend af)

Betje: Ik slaap al bijna..

Marie: (ligt op de schouder van Willem): heerlijk hier..

Willem: (hoest, Maria veert overeind): maar Juffrouw van Styrum, kan dat zo maar...

Marie: Ik zou hier uren kunnen blijven..

Willem: Dan wens ik U een goede nacht..

Marie: Zegt U dat wel

Scene 3

dezelfde koets

(de zes passagiers slapen, soms licht gesnurk)

(er klinkt gestommel van rechts, de koetsier komt lallend op)

Krelis: La-la-lal-lal.la, een kroeskop voor ikvoor ik henen ga...de w-waard en z'n kanne-
kan-ne meid die...(probeert omhoog op de bok te klimmen-valt terug) he..holla
(alle passagiers behalve Betje schieten verschrikt overeind)

Marie: Lieve mensen, wat krijgen we nu?

Jan: Allemachtig, de koetsier,...bezopen als een dragonder...
He koetsier, ..Krelis...

Krelis: Ja wel, uwe..mijn edele heer..

Jan: Zuiplap, je zou hier blijven.. Is je maat op de bok?

Krelis: Op de bok?,...o..ja, heer

Jan: Daar is ook jouw plaats, ga er weer zitten, en hou je rustig..

Krelis: ja..ja...mijnheer (Krelis af, naar boven)

(Allen gaan weer liggen, enige tijd rust)
(men hoort af en toe luid snurken van boven)

Jan (bonst tegen de voorwand): man, hou toch eens je kop dicht..
(het snurken houdt op)
(de vier achterpassagiers slapen weer
(even later gaat Keetje overeind zitten, onrustig, zucht af en toe)

Johanna: (schrikt wakker, veert op) Keetje, wat is er,..voel je je niet goed?

Keetje: (pinkt een traan weg): Hoe kan ik me goed voelen? Niets dan rampen, alles loopt mis, en het komt allemaal door mij..

Johanna: Maakt U zich daar zorgen over? Zo erg kan het niet zijn. Lieve nicht, wat is er dat U zo bedrukt?

Willem: (hoest, veert op, Marie rolt naar opzij): he, wat een lawaai, ..ik heb kramp in mijn arm, zo slaap ik niet..

Marie: He, heerlijk (gaat weer op Willems schouder liggen)

Keetje: Stil toch, spreek zachtjes, het is niets, ik heb zorgen voor morgen, wat zal er nu weer komen?

Johanna: Kom lieve nicht, dat is toch niet alles,.....wat is er werkelijk? Vertel het me (neemt haar handen)

Keetje: Lieve nicht, ik ben bang, verschrikkelijk bang..

Johanna: Waarvoor? Mijn lieve

Keetje: Ik ben bang dat hij me zal vragen? Hij kijkt me zo aan...soms een hele tijd...

Johanna: Wie zal U vragen?

Keetje: Mijnheer van Vollenhoven, en dat is niet het ergste,.. ik zal hem moeten weigeren

Johanna: Maar Keetje, het is waar, hij sukkel met zijn gezondheid, hij is wat zwak, maar hij is vriendelijk en geletterd, en dat weet U, hij is niet onbemiddeld. Hij is een hele goede partij, waarom zou U hem moeten weigeren?

Keetje: Ik durf niet, Hansje, jij zult dat misschien niet begrijpen. Ik krijg zenuwinzinkingen van aanzoeken. Als ik er nog aan denk..

Hansje, ik ben bang voor heren, heren zijn eng en jonge heren zijn nog enger. Ze zijn zo onstuimig..zo...ze zijn gevaarlijk..

Johanna: Hoe bedoelt U dat?

Keetje: Nou ja, je moet kinderen krijgen. Ik durf er niet aan te denken...Ik sterf al bijna van angst. U heeft het niet gezien, mijn lieve zuster Johanna, bij haar eerste kind, op het laatst, zo bleek en ingevallen. Ik keek in haar ogen en zag de wereld verdwijnen, ze was te goed.. En van mijn moeder, het is bij haar ook zo gegaan...

Johanna: Lieve Keetje, wij vrouwen weten het allemaal, en toch bestaan we nog.., het leven kan niemand zekerheid bieden.

Keetje: Ik ben maar klein, ik ben te dun, ik durf niet en ik wil niet..
Ik wil leven, ,,ik wil geen huwelijk, ik kan het niet aan, vroeger niet, en nu niet ..
(met stemverheffing): ik wil geen man en ik wil geen aanzoeken meer (snikkend)..
(de andere reizigers behalve Betje worden wakker en veren verschrikt overeind)

Jan: Lieve nicht,, wat heeft U,.. wat is er gebeurd? Wat een schrik... Ach kom, bedaar toch...lieve nicht

Willem: (komt hoestend overeind): Juffrouw Hodshon, ..ik dacht dat ik U hoorde..

Johanna: Wij spraken over lieve dingen,..wij konden de slaap niet vatten

Keetje: Ach, vergeeft U mij, ik was luid in gedachten , ik heb U laten schrikken. Dat was niet zo bedoeld..

Willem: Vergeeft U mij, misschien dat ik droomde, ik ben nogal schrikachtig van aard...

Keetje: Weet dat ik U altijd in vriendschap toegenegen ben
(ze staat op, Betje is naar voren gekomen en vangt haar op, geeft haar een arm)

Willem: Ik dank U juffrouw Hodshon, ik heb overeenkomstige gevoelens..

Betje: Kom, lieve vriendin, het is al bijna licht, we zullen zo wel verder reizen, laten we daar gaan zitten

Scene 4

De foyer van Leerzaam vermaak

(dezelfde bank rechts opzij, Keetje en Betje lopen er naar toe en gaan zitten)

(op het toneel worden intussen de dekens weggehaald door de koetsier, daarna groeperen de spelers zich tot het slottaferaal van Het wederzijds huwelijksbedrog. Daarin krijgt de vastgebonden valse baron Jan pardon van kapitein Karel, hij wordt losgemaakt en krijgt de vrijheid. Lodewijk en Jan nemen afscheid, Lodewijk gaat weg, naar Brussel, Jan blijft alleen achter)

Keetje: (neemt Betje's handen): Zo is het gegaan, nu weet U het, nu weet U alles

Betje: Alles? Ik ken U. Ach, ik weet iets meer van U. U hoeft mij verder niets te vertellen,.. Het is niet Uw schuld dat meneer van Vollenhoven zo van Uw woorden is geschrokken

Keetje: (met opwinding): Toch wel, het is wel mijn schuld (zachter).. ik deed het met opzet. Ik sprak zo luid dat hij het zou horen.. Ik was bang, ik dacht dat hij avances zou gaan maken.. Ik durfde er niet aan te denken..Alles beter dan dat..

Betje: Kom lieve, bedaar, zet het van U af,
(spel gaat op de achtergrond door)

Keetje: Nee, nee, ik heb hem pijn gedaan, hij is zo'n goed mens, het is mijn schuld.., hij is het nooit te boven gekomen,..

Betje: Hoe lang is het geleden dat hij gestorven is?

Keetje: Bijna twee jaar, het is vreselijk, het ging zo snel. Ik heb het niet meer goed kunnen maken. Soms heb ik er nog huilbuien van

Betje: Toch niet te vaak? Had U hem nog wel durven zien?..

Keetje: Ik?...Ik ben niet voor alles bang, maar...ik heb alleen aan mezelf gedacht, niet aan de ander. Ik wilde leven, ja, En ik leef, mijn groot leven in deze stad..
In mijn huis: door mij bedacht, ik liet het bouwen, ik gaf het alleen geen naam..

Betje: het Hodhon huis?....

Keetje: Ach lieve vriendin, U loopt op de feiten vooruit.. Wel, het ga U goed. Groet van mij Uw dierbare echtgenoot

Betje: Kijk, het stuk is bijna afgelopen...

(ze gaan opzij van het toneel staan, kijken naar het spel, dat nog even doorgaat, daarna slot en buigen, ze klappen, Keetje draait zich al snel om, Betje blijft staan klappen)

Keetje: U kunt gerust zijn, Mevrouw, Uw huwelijk is oprecht,.. geniet u er van....

Betje: Dank U, tot ziens, lieve vriendin, we zien elkaar spoedig

Keetje: Dag lieve, ik hoor zojuist dat mijn koets klaar staat..
(Ze loopt langzaam alleen naar de uitgang)

Willem Veenhoven
30 april 2017
Bladzijden 9, woorden 2840
Geschatte speelduur 30 minuten

